

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΕΡΕΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(Προσφυγή υπ' αριθ. 43622/98)

ΑΠΟΦΑΣΗ

(Δικαία ικανοποίηση)

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

18 Απριλίου 2002

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική
υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 44 § 2 της Σύμβασης.

Ενδέχεται να τύχει βελτιώσεων ως προς τη μορφή.

ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ, 18-04-02

[υπογραφή δυσανάγνωστη]

ERIK FRIBERGH

Γραμματέας του Τμήματος

Στην υπόθεση ΕΡΕΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (δεύτερο τμήμα), συγκροτηθέν από τμήμα
απαρτιζόμενο από τους εξής δικαστές:

A.B. ΒΑΚΑ, *Πρόεδρος,*

K.A. ΡΟΖΑΚΗ,

G. ΒΟΝΕΛΛΟ,

V. ΣΤΡΑŽNICKÁ,

P. ΛΟΡΕΝΖΕΝ,

M. ΦΙΣΧΒΑΧ,

A. ΚΟΒΛΕΡ,

και από τον E. FRIBERGH, *Γραμματέα του Τμήματος*,

Αφού διασκέφτηκε σε συμβούλιο στις 8 Φεβρουαρίου 2001 και 26 Μαρτίου 2002,

Εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, η οποία υιοθετήθηκε κατά την ως άνω τελευταία ημερομηνία:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση εισήχθη δυνάμει της (υπ' αριθ. 43622/98) προσφυγής, την οποία κατέθεσε κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας η Ελληνίδα υπήκοος E M ("η προσφεύγουσα"), η οποία προσέφυγε ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ("η Επιτροπή") στις 15 Σεπτεμβρίου 1998 δυνάμει του παλαιού άρθρου 25 της Σύμβασης για την Προάσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών ("η Σύμβαση").
2. Με την από 1^ης Μαρτίου 2001 απόφαση ("η απόφαση επί της ουσίας της διαφοράς"), το Δικαστήριο έκρινε ότι τα δικαιώματα της προσφεύγουσας, που εγγυάται το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1, εθίγησαν (*M κατά της Ελλάδος*, n° 43622/98, § 52, ECHR 2001-II) εξαιτίας του γεγονότος ότι οι εθνικές αρχές δεν έλαβαν υπόψη τους χρονικό διάστημα άνω των 75 ετών από της απαλλοτρίωσης του οικοπέδου της προσφεύγουσας για τον καθορισμό και την καταβολή της οφειλόμενης σε αυτή αποζημίωσης.
3. Βασιζόμενη στο άρθρο 41 της Σύμβασης, η προσφεύγουσα απαιτούσε ορισμένα ποσά για τις ζημιές που υπέστη καθώς και για έξοδα και δικαστική δαπάνη.
4. Επειδή το θέμα της εφαρμογής του άρθρου 41 της Σύμβασης δεν ήταν ώριμο, το Δικαστήριο επιφυλάχθηκε να αποφανθεί επ' αυτού και κάλεσε την Κυβέρνηση και την προσφεύγουσα να του υποβάλουν εγγράφως, εντός εξαμήνου προθεσμίας, τις παρατηρήσεις τους επί του εν λόγω θέματος και ειδικότερα να του γνωστοποιήσουν κάθε συμφωνία στην οποία ενδεχομένως θα κατέληγαν (ο.α., σημείο 5 του διατακτικού).

5. Τόσο η προσφεύγουσα όσο και η Κυβέρνηση κατέθεσαν παρατηρήσεις.

ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

6. Κατά το άρθρο 41 της Σύμβασης,

"Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων αυτής, και αν το εσωτερικό δίκαιο του υψηλού συμβαλλομένου μέρους δεν επιτρέπει ειμή την ατελή επανόρθωση των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εν ανάγκη, στο αδικηθέν μέρος δικαία ικανοποίηση."

A. Υλική ζημία

7. Η προσφεύγουσα υποβάλλει στο Δικαστήριο έκθεση πραγματογνωμοσύνης, που συντάξαν τη αιτήσει της οι “Χατζηπαύλου Σοφινός & Καμπάνης Α.Ε.”, εκπρόσωποι στην Ελλάδα της “Deloitte & Touche”. Σύμφωνα με την έκθεση αυτή, η υλική ζημία της προσφεύγουσας εκτιμάται στο ποσό των Δραχμών 5 675 948 969, υπολογιζόμενο ως εξής:

i. το ποσό των Δραχμών 2 685 595 955 αντιστοιχεί στο εισόδημα που θα είχε εξασφαλίσει στην προσφεύγουσα και στους δικαιούχους της η επένδυση του ποσού των Δραχμών 11 322 500 (το ποσό αυτό αντιστοιχεί, κατά την προσφεύγουσα, στην αξία του οικοπέδου της το 1923, αν βασιστούμε στην υπ’ αριθ. 7966/1993 απόφαση του Εφετείου Αθηνών – βλέπε *Μπακάτα της Ελλάδος*, ο.α., § 20) για το χρονικό διάστημα 1923-1993,

ii. το ποσό των Δραχμών 455 351 144 αντιστοιχεί στους τόκους που θα είχε αποφέρει η καταβληθείσα το 1993 στην προσφεύγουσα αποζημίωση, αν είχε επενδυθεί σε ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου για το χρονικό διάστημα 1993-1999,

iii. το ποσό των Δραχμών 2 197 143 561 αντιστοιχεί στους τόκους που θα απέφερε το υπό (i) αναφερόμενο εισόδημα, μείον την καταβληθείσα το 1999 στην προσφεύγουσα αποζημίωση, εάν είχε επενδυθεί σε ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου για το χρονικό διάστημα 1993-1999,

- 4 -

iv. το ποσό των Δραχμών 798 891 911 αντιστοιχεί στους τόκους που θα απέφεραν τα παραπάνω ποσά, μείον την καταβληθείσα το 1999 στην προσφεύγουσα αποζημίωση, εάν είχαν επενδυθεί σε ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου για το χρονικό διάστημα 1999 – 30 Σεπτεμβρίου 2001.

8. Η Κυβέρνηση δηλώνει ότι καμία αποζημίωση δεν οφείλεται στην προσφεύγουσα για τα περιστατικά που έλαβαν χώρα πριν από τις 20 Νοεμβρίου 1985, ημερομηνία κατά την οποία αναγνωρίστηκε από την Ελλάδα το δικαίωμα ατομικής προσφυγής. Πάντως, εάν το ποσό της οφειλόμενης αποζημίωσης είχε καταβληθεί στην οικογένεια της προσφεύγουσας το 1923 και κατατεθεί σε τραπεζικό λογαριασμό, το ποσό αυτό θα είχε μηδενισθεί κατά την κατοχή της Ελλάδος από τις δυνάμεις του Άξονος (1941-1944). Εξ άλλου, η Τράπεζα της Ελλάδος, κεντρική τράπεζα της χώρας, δεν διέθετε επίσημους δείκτες για την εξέλιξη των επιτοκίων πριν από τον Αύγουστο 1946. Τέλος, ο καθορισμός της καταβληθείσας τον Απρίλιο 1999 στην προσφεύγουσα αποζημίωσης βάσει της τιμής του χρυσού, επανόρθωσε τη ζημία που υπέστησαν η ίδια και οι δικαιούχοι της, συνεπεία της αποστέρησης του επίδικου οικοπέδου για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 70 ετών. Κατά την Κυβέρνηση, η δικαία ικανοποίηση που θα χορηγηθεί στην προσφεύγουσα, δεν θα πρέπει να υπερβαίνει το ποσό των τόκων που θα της είχε εξασφαλίσει η καταβληθείσα το 1999 αποζημίωση με ετήσιο επιτόκιο 6% και τούτο, από 18 Ιουνίου 1996, ημερομηνία έκδοσης της απόφασης του Αρείου Πάγου, ή από 10 Δεκεμβρίου 1993, ημερομηνία έκδοσης της απόφασης του Εφετείου.

9. Η προσφεύγουσα διαφωνεί και υποστηρίζει ότι η πρόταση της Κυβερνήσεως στερείται κάθε λογικής. Υπογραμμίζει ότι οι αιτιάσεις της αφορούσαν μία συνεχή κατάσταση και ότι το Δικαστήριο έχει σαφέστατα σημειώσει στην επί της ουσίας της διαφοράς απόφασή του ότι κανένα αντάλλαγμα δεν έλαβε για την υλική ή ηθική ζημία που υπέστη η ίδια και η οικογένειά της λόγω της άνευ ανταλλάγματος αποστέρησης της ιδιοκτησίας

τους επί 70 έτη. Κατά συνέπεια, η συσσωρευθείσα κατ' αυτή τη μακρά περίοδο ζημία δεν θα πρέπει να αγνοηθεί από το Δικαστήριο, πόσο μάλλον που ορίζοντας το ποσό της οφειλόμενης αποζημίωσης βάσει των τιμών του 1923, τα εθνικά δικαστήρια επέβαλαν τρόπον τινά να ληφθεί υπόψη το χρονικό διάστημα 1923-1985. Τούτο αναμφίβολα δεν θα ίσχυε αν το Εφετείο Αθηνών είχε λάβει υπόψη την αξία του απαλλοτριωθέντος οικοπέδου όχι σε μία τόσο παλαιά χρονολογία, αλλά σε πιο πρόσφατες χρονολογίες. Η προσφεύγουσα προσθέτει ότι το επιτόκιο 6% που προτείνει η Κυβέρνηση είναι αισθητά κατώτερο των ισχυόντων κατά το επίδικο χρονικό διάστημα τραπεζικών επιτοκίων και τόκων υπερημερίας. Αν ισχύσει η εφαρμογή αυτού του ποσοστού, τούτο θα έθιγε σοβαρά την αρχή της ισότητας.

10. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, στην επί της ουσίας της διαφοράς απόφασή του, έκρινε ότι: "Το Δικαστήριο δεν θεωρεί ότι καλείται να αποφανθεί επί της βάσης με την οποία έπρεπε τα εθνικά δικαστήρια να ορίσουν την τιμή αποζημίωσης. Πράγματι, το Δικαστήριο δεν θα μπορούσε να υποκαταστήσει τα ελληνικά δικαστήρια προκειμένου να καθορισθεί το έτος το οποίο θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη για τον υπολογισμό της αξίας του απαλλοτριωθέντος οικοπέδου και τον καθορισμό των εξ αυτού του λόγου οφειλομένων ποσών. Εντούτοις, το Δικαστήριο δεν μπορεί παρά να παρατηρήσει ότι κατά τον υπολογισμό της εν λόγω αποζημίωσης, το εφετείο ουδόλως έλαβε υπόψη την υπερβολική διάρκεια της επίδικης διαδικασίας. Η προσφεύγουσα δεν εισέπραξε κανένα ποσό για την υλική ή ηθική ζημία που υπέστη η ίδια και η οικογένειά της λόγω της άνευ ανταλλάγματος αποστέρησης της ιδιοκτησίας τους επί 70 έτη, ούτε καν ένα ποσό για τους νόμιμους τόκους. Επίσης, αν και η καταβολή της εν λόγω αποζημίωσης δεν έλαβε χώρα παρά πέντε και πλέον έτη μετά τον καθορισμό της από το εφετείο, η προσφεύγουσα δεν εισέπραξε κανένα επιπλέον ποσό για τους νόμιμους τόκους" (*Μ κατά της Ελλάδος*, ο.α., § 51).

11. Από τον συλλογισμό αυτό συνάγεται ότι η πράξη του Δημοσίου που το Δικαστήριο έκρινε ότι αντιβαίνει προς το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1, δεν ήταν ούτε η απαλλοτρίωση του 1923 αυτή καθαυτή ούτε ο καθορισμός της αποζημίωσης βάσει της τότε τιμής, αλλά το ότι τα επιληφθέντα δικαστήρια παρέλειψαν να λάβουν υπόψη κατά τους υπολογισμούς του 1993 τον διαδραμόντα από της απαλλοτρίωσης του 1923 χρόνο. Επίσης, το Δικαστήριο δεν λησμόνησε ότι η ορισθείσα αποζημίωση κατεβλήθη στην προσφεύγουσα μετά από πάροδο πέντε ετών χωρίς αύξηση τόκων. Κατά τα άλλα, το Δικαστήριο δεν μπορεί να εξετάσει επισταμένως ποια θα ήταν τα εισοδήματα της προσφεύγουσας αν οι δικαιούχοι της είχαν επενδύσει από του χρόνου της απαλλοτρίωσης την αποζημίωση που έπρεπε τότε να τους χορηγηθεί. Και τούτο, για τον επιπλέον λόγο ότι το μεγαλύτερο τμήμα της περιόδου αυτής δεν εμπίπτει στην αρμοδιότητα *ratione temporis* του Δικαστηρίου (βλέπε, *mutates mutandis*, την από 28 Ιουλίου 1998 απόφαση *Λοϊζίδης κατά της Τουρκίας* (άρθρο 50), *Recueil des arrêts et décisions* 1998-IV, σελ. 1817, § 31). Λόγω των αμφιβολιών οι οποίες θα εγεννώντο από κάθε απόπειρα εκτίμησης των πραγματικών ζημιών που υπέστη η προσφεύγουσα, και αποφαινόμενο κατά δικαία κρίση, το Δικαστήριο επιδικάζει στην προσφεύγουσα το εφάπαξ ποσό για το χρονικό διάστημα 1993-1999 που αντιστοιχεί σε 6% *per annum* της αποζημίωσης απαλλοτρίωσης (461 014 975 Δραχμές – 1 352 941 Ευρώ), ήτοι το ποσό των 487 060 Ευρώ για την υλική ζημία.

B. Ηθική βλάβη

12. Η προσφεύγουσα ζητά το ποσό των 150 000 000 Δραχμών για ηθική βλάβη.

13. Η Κυβέρνηση θεωρεί υπερβολικό το απαιτούμενο ποσό και προτείνει να επιδικασθεί στην προσφεύγουσα το ποσό του 1 000 000 Δραχμών για τον λόγο αυτό.

14. Το Δικαστήριο κρίνει ότι η υπό εξέταση κατάσταση προξένησε στην

προσφεύγουσα ορισμένη ηθική βλάβη για την οποία η διαπίστωση της παραβίασης που περιέχεται στην επί της ουσίας της διαφοράς απόφαση δεν παρέχει αυτή καθαυτή επαρκή δικαία ικανοποίηση. Αποφαινόμενο κατά δικαία κρίση, επιδικάζει στην προσφεύγουσα το ποσό των 10 000 Ευρώ για ηθική βλάβη.

Γ. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

15. Για τα έξοδα και τη δικαστική δαπάνη ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και των οργάνων της Σύμβασης μέχρι της δημοσίευσης της απόφασης του Δικαστηρίου επί της ουσίας, η προσφεύγουσα ζητά το ποσό των 7 700 000 δραχμών, που αναλύει ως εξής:

i. 2 000 000 Δραχμές για τις διαδικασίες ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων κατά το χρονικό διάστημα 1923-1983,

ii. 2 700 000 Δραχμές για τις διαδικασίες ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων κατά το χρονικό διάστημα 1983-1998,

iii. 3 000 000 Δραχμές για τη διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής και του Δικαστηρίου.

Για τη διαδικασία μετά την επί της ουσίας της διαφοράς απόφαση, η προσφεύγουσα ζητά εξ άλλου το ποσό των 5 192 000 Δραχμών για αμοιβές και έξοδα σχετικά με την πραγματοποίηση της πραγματογνωμοσύνης.

16. Η Κυβέρνηση δηλώνει ότι τα έξοδα που βάρυναν την προσφεύγουσα ενώπιον των εθνικών αρχών, ορίσθηκαν από αυτές και δεν μπορούν να επιστραφούν. Όσον αφορά τα έξοδα τα σχετικά προς τις διαδικασίες που ακολουθήθηκαν στο Στρασβούργο, η Κυβέρνηση δηλώνει ότι στην προσφεύγουσα πρέπει να επιστραφεί, βάσει των παραστατικών που προσκομίζει, το ποσό των 2 000 000 Δραχμών. Όσον αφορά τα έξοδα πραγματογνωμοσύνης, η Κυβέρνηση εκτιμά ότι πραγματοποιήθηκε για προσωπικούς λόγους της προσφεύγουσας και ότι δεν ήταν απαραίτητη για τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου.

17. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι τα έξοδα που πραγματοποίησε η προσφεύγουσα ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων αφορούσαν την ουσία της διαφοράς. Εκτιμά επομένως ότι πρέπει να επιστραφούν στην προσφεύγουσα τα έξοδα που αντιστοιχούν στο μέτρο που αποδεικνύονται πραγματικά, απαραίτητα και εύλογα (βλέπε, μεταξύ άλλων, την από 27 Αυγούστου 1991 απόφαση *Φίλης κατά της Ελλάδος*, série A n° 209, σελ. 26, § 76). Το Δικαστήριο δεν μπορεί ωστόσο να δεχθεί το σύνολο των απαιτήσεων της προσφεύγουσας που καλύπτουν ολόκληρη την περίοδο που παρήλθε μετά την απαλλοτρίωση του επίδικου οικοπέδου το 1923. Αποφαινόμενο κατά δικαία κρίση, το Δικαστήριο επιδικάζει στην προσφεύγουσα το ποσό των 7 900 Ευρώ για τα έξοδα που πραγματοποίησε ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.

Εξ άλλου, το Δικαστήριο δεν θεωρεί ότι υπάρχει λόγος να αμφιβάλει ότι ήταν αναγκαία τα έξοδα που αφορούν τη διαδικασία ενώπιον των οργάνων της Σύμβασης ή την πραγματογνωμοσύνη που πραγματοποιήθηκε κατ' εντολή της προσφεύγουσας, για τα οποία έξοδα προσκομίσθηκαν σχετικά δικαιολογητικά. Λαμβανομένου υπόψη του ευλόγου χαρακτήρα του ύψους των εν λόγω εξόδων και της ιδιαίτερης πολυπλοκότητας του θέματος της εφαρμογής του άρθρου 41, το Δικαστήριο κάνει εξολοκλήρου δεκτό το αίτημα ως προς το μέρος αυτό και επιδικάζει στην προσφεύγουσα το ποσό των 24 040 Ευρώ για έξοδα και δικαστική δαπάνη σχετικά με τη διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής και του Δικαστηρίου.

Δ. Τόκοι υπερημερίας

18. Σύμφωνα με τα στοιχεία που διαθέτει το Δικαστήριο, το ισχύον στην Ελλάδα κατά την ημερομηνία υποθέτησης της παρούσας απόφασης επιτόκιο είναι 6% ετησίως.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κρίνει ότι*

- 9 -

α) το εναγόμενο Κράτος υποχρεούται να καταβάλει στην προσφεύγουσα, εντός τριών μηνών από της ημερομηνίας κατά την οποία η απόφαση θα καταστεί οριστική σύμφωνα με το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης, τα ακόλουθα ποσά:

- i. 487 060 Ευρώ (τετρακόσιες ογδόντα επτά χιλιάδες εξήντα ευρώ) για υλική ζημία,
- ii. 10 000 Ευρώ (δέκα χιλιάδες ευρώ) για ηθική βλάβη,
- iii. 31 940 Ευρώ (τριάντα μία χιλιάδες εννιακόσια σαράντα ευρώ) για έξοδα και δικαστική δαπάνη, συν οιοδήποτε ποσό είναι δυνατό να οφείλεται για τόκο,

β) τα ποσά αυτά θα προσαυξάνονται με απλό τόκο 6% ετησίως από της εκπνοής της εν λόγω προθεσμίας και μέχρι της καταβολής τους.

2. *Απορρίπτει* το αίτημα περί δικαίας ικανοποίησης ως προς τα υπόλοιπα ποσά.

Συντάχθηκε στη Γαλλική, στη συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 18 Απριλίου 2002 κατ' εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του Κανονισμού.

[υπογραφή δυσανάγνωστη]

[υπογραφή δυσανάγνωστη]

Erik FRIBERGH

András BAKA

Γραμματέας

Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση από το συνημμένο υπηρεσιακό έγγραφο στη Γαλλική γλώσσα.

Αθήνα, 02-05-2002.

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΡΙΑ

ΜΑΡΙΑ Π. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ